

Dijital Eşitsizlikler ve Teknolojik Dönüşüm Bağlamında Eğitimde Fırsat Eşitliğine Güncel Bir Bakış

A Contemporary Perspective on Educational Equity in the Context of Digital Inequalities and Technological Transformation

ÖZET

Eşitlik, adalet ve hak gibi kavramlar üzerine pek çok tartışma yapılmıştır. Bu tartışmaların temelinde, insanların doğuştan bazı temel haklara sahip olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Bu haklar, bireylerin huzur, mutluluk ve refah içinde yaşamalarını sağlamaya yönelik evrensel haklar olarak kabul edilmektedir. Ancak toplumsal yaşamda var olan ekonomik, kültürel ve coğrafi farklılıklar, bu haklardan eşit bir şekilde yararlanmayı çoğu zaman engellemektedir. Bu bağlamda, fırsat eşitliği kavramıyla, eğitim özelinde bireylerin sahip oldukları farklılıklara rağmen eşit imkanlara erişebilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği, bireylerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim olanaklarından adil bir şekilde yararlanabilmelerini ifade eder. Ancak bu düşünce, her zaman gerçek hayatta karşılık bulamamaktadır. Örneğin uzaktan eğitim uygulamaları, teknolojik altyapıya sahip olmayan ya da sınırlı erişimi bulunan öğrenciler için yeni eşitsizliklerin doğmasına neden olmuştur. Teknolojik gelişmeler her ne kadar eğitimin kalitesini artırma potansiyeli taşısa da bu olanaklara erişimin her birey için eşit düzeyde gerçekleşmediği de bilinmektedir. Bu perspektiften kaliteli eğitime erişim de eğitimde fırsat eşitliği bağlamında değerlendirilmelidir. Bu nedenlerle, fırsat eşitliğini sağlamak üzere gerçekleştirilen her adımın olası eşitsizlikleri yeniden üretip üretmediği dikkatle değerlendirilmelidir. Çalışma kapsamında eğitimde fırsat eşitliği kavramı, teknolojik değişim/gelişimler ve dijital yetersizlikler bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca Sustainable Development Goal (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri-SKH) bağlamında fırsat eşitliği konusu incelenmiştir. Fırsat eşitliğinin sağlandığı bir eğitim için tüm koşulların geniş bir perspektiften değerlendirilmesinin yararlı olabileceği söylenebilir. Devletler eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulabilmesi için gerekli önlemleri almalı ve bu doğrultuda politikalar ortaya koymalıdır. Gelecekteki araştırmalarda, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik politikaların etkililiği, farklı sosyoekonomik gruplar üzerindeki yansımaları ve eğitim olanaklarının adil dağılımının nasıl gerçekleştirilebileceği derinlemesine incelenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Fırsat Eşitliği, Eğitimde Fırsat Eşitliği, Dijital Yetersizlik

ABSTRACT

Concepts such as equality, justice, and rights have long been the subject of scholarly debate. These discussions are often grounded in the notion that all individuals are inherently entitled to certain fundamental rights. Such rights are considered universal and are intended to ensure human well-being, dignity, and social inclusion. However, economic, cultural, and geographical disparities frequently hinder equal access to these rights in practice. In this regard, the concept of equal opportunity in education refers to the principle that all individuals, regardless of their background, should have access to comparable learning opportunities. It emphasizes the fair distribution of educational resources according to learners' needs, interests, and abilities. Yet, achieving this ideal remains a significant challenge. For example, remote learning practices have created new layers of inequality for students lacking adequate technological infrastructure or digital access. Although technological advancements hold the potential to enhance educational quality, equal access to these tools is not universally guaranteed. Therefore, access to quality education must be evaluated as part of the broader framework of educational equity. Every policy or initiative aimed at promoting equal opportunity must be critically assessed to avoid reinforcing existing inequalities. This study examines the notion of equal opportunity in education within the context of technological transformation and digital deprivation. Additionally, it explores the issue through the framework of the Sustainable Development Goals (SDGs), which emphasize inclusive and equitable quality education. Ensuring equal access to education requires a comprehensive and multidimensional approach. States bear the responsibility to implement policies and take measures that promote equity in education. Future research should focus on assessing the effectiveness of such policies, their impact on diverse socio-economic groups, and strategies for the equitable distribution of educational resources.

Keywords: Equality of Opportunity, Equal Opportunity in Education, Digital Disadvantage

GİRİŞ

Eğitim, ekonomik yapı için ihtiyaç duyulan becerilerin edinilmesinde etkili olarak sosyal hareketliliğin imkânı ve fırsat eşitliği için uygun koşulları oluşturacaktır (Yaşar, 2016). Ülkenin coğrafi konumu ve ekonomik seviyesi eğitimsel fırsatlara erişimde önemli bir değişkendir. Bu açıdan bireylerin başarısı ya da başarısızlığı ve karşılaşılan eşitsizlikler ekonomik yapıyla ilişkilendirilmektedir (Savaş vd., 2024). Bir başka ifadeyle bireyler bulundukları ülkenin ekonomik yapısı ve gelişmişliği doğrultusunda fırsatlardan eşit bir şekilde yararlanma olanağına sahip

Ayşe Ahsen Talu¹

How to Cite This Article

Talu, A. A. (2025). "Dijital Eşitsizlikler ve Teknolojik Dönüşüm Bağlamında Eğitimde Fırsat Eşitliğine Güncel Bir Bakış", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 11(5): 428-440. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17248873>

Arrival: 14 July 2025

Published: 30 September 2025

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Arş. Gör. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Balıkesir, Türkiye.

olabilmektedirler. Bireyler dünyaya geldiklerinde eşit fırsatlar içine doğmamaktadır. Ülkenin ekonomik durumu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, bireyin sağlıklı ya da sağlıksız olma durumu ve kentte/köyde yaşıyor olması açısından değerlendirildiğinde bireyler farklı sosyal, toplumsal ve ekonomik gerçekliklere doğmaktadırlar (Aslanargun, 2022). Bu durumda “fırsat” ya “fırsat eşitliği” kavramının anlamının derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

“Fırsat, ya başkaları tarafından sunulan imkanlarla oluşur ya da kişinin bulunduğu çevrede başka seçenek yoksa ya da var olan seçeneklere ulaşma imkânı yoksa, elde edilebilecek imkanların devreye girmesiyle ortaya çıkar” (Green, 1988’den akt. Selma vd., 2024, s. 168-169). Bu bağlamda eğitsel fırsatlar, bireylerin eğitim alma hakkından yararlanması için çeşitli “ulaşılabilir” seçenekler sunulması şeklinde yorumlanabilir. Anayasa’nın 42. maddesinde “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim ve öğretim, devletin başlıca gelen ödevlerindendir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 42) olarak belirtilmiştir. Bu madde ile eğitim hakkının bireylerin temel haklarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda “İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973) ifadesi yer almaktadır. Anlaşılabileceği gibi eğitim yalnızca bireylerin akademik anlamda başarılı olmalarına odaklanmamaktadır.

Aynı zamanda eğitim ile bireysel farklılıkların gözetilerek her bir bireyin toplumsal hayata entegre olmaları, bireysel ve toplumsal mutluluğun oluşturulmasına da odaklanılmaktadır. Ayrıca Türk Milli Eğitimi’nin temel ilkelerinden “fırsat eşitliği”, “eğitim hakkı” ve “genellik ve eşitlik” yine bireylerin eğitim hakkından yararlanması noktasında tüm eşitsizliklerin bir kenara bırakılıp “eşit bir eğitim ve eşit bir toplum” oluşturma düşüncesine kaynaklık etmektedir. Eğitim hakkı, anayasa ve insan hakları sözleşmeleri uyarınca, ayırım gözetmeksizin herkesin yararlanabileceği temel bir haktır ve hiçbir birey bu haktan mahrum bırakılamaz (Şensoy, 2022). Eğitim insani bir hak olarak ele alındığında, bu hakkın devlet tarafından korunması bir zorunluluk olarak yorumlanabilir. Bu açıdan ulusal çerçevede korunan eğitim hakkının uluslararası bir anlayışla da korunması ve desteklenmesi gerekmektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşların ortaya koymuş oldukları çeşitli uluslararası anlaşma ve metinler de eğitim hakkının korunması ve bu hakkın korunarak dünya geneline yayılması açısından önem arz etmektedir.

Uluslararası kurumların çeşitli rapor ve belgelerinde de eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına öncelik verildiği görülmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) kapsamında yer alan SKH 4 (Quality Education-Kaliteli Eğitim) doğrultusunda, “2030 yılına kadar tüm kız ve erkek çocuklar için ücretsiz ilköğretim ve ortaöğretim sağlanması hedeflenmektedir. Bu hedefin yanı sıra, uygun maliyetli mesleki eğitime eşit erişim sunmak, cinsiyet ve gelir temelli eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve kaliteli yükseköğretime evrensel erişimi mümkün kılmak da amaçlanmaktadır.” ifadelerine yer verilmiştir (United Nations, 2023). Ayrıca UNICEF, “her kız ve erkek çocuğun eğitime fırsat eşitliği temelinde özgürce erişmesini küresel öncelik olarak tanımlamaktadır” (UNICEF Türkiye Milli Komitesi, t.y.) şeklinde açıklamada bulunmuştur. “ARISE Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi” nde Türkiye’de eğitimdeki temel sorunlardan birinin akademik başarıda bölgesel farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Bunun nedeni bölgedeki öğretmenlerin sık değişimi sonucunda akademik başarıdaki düşüş olarak görülmektedir (Kesbiç, 2021). Bu maddeyle ilişkili olarak Hotaman (2010) ise eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için hedeflerin belirlenmesinde bireysel farklılıkların gözetilmesi gerektiği yönündedir. Eğitimde hedeflerin herkese aynı şekilde uygulanması, eğitsel nitelikten uzaklaşmasına ve demokratik niteliğini yitirmesine yol açabilir. Eğitim, belli gelişim dönemlerindeki bireyler için temel hedefler ortaya koysa da bireysel farklılıklar, yetenekler ve beceriler göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrenci merkezli eğitim anlayışıyla bireysel farklılıklar ve öğrenme stilleri de (Aldemir vd., 2024) göz önünde bulundurularak herkes için eşit bir öğrenme ortamının oluşturulmasına katkı sağlanacaktır. Öğrenme-öğretme sürecinin düzenlenmesinde bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarının da dikkatle değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Aynı zamanda öğrencilerdeki farklılıklar göz önünde bulundurularak, eğitimde fırsat eşitliği için öğretim programları düzenlenmeli, yöneticilerin liderlik anlayışları ve öğretmenlerin sınıf içi süreçleri organize edilmelidir (Ardakoç, 2020).

Bu bilgiler ışığında eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için başta program geliştiriciler ve programı hayata geçiren öğretmenler ve okul müdürlerinin çağdaş ve yenilikçi bir anlayışa sahip olmaları önemsenmelidir. Fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için eğitim sürecinin her bir elemanının (paydaşının) eğitimde eşitlik anlayışı çerçevesinde süreci yapılandırması gerektiği düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle eğitim, toplumun sosyo-ekonomik ve siyasi gelişim için gerekli olan unsurları oluşturarak fırsat eşitliğini sağlamaktadır. Bu durum hem bireysel hem toplumsal gelişim için eğitimi önemli bir araç haline getirmektedir (Chand ve Karre, 2019). Sosyal adaletin sağlanması, insan haklarının güvence altına alınması ve sürdürülebilir kalkınma açısından fırsat eşitliğinin sağlandığı ve eşitsizliklerin en aza

indirgendığı bir ortama ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Ulusal ve uluslararası tüm metinlerde de görüldüğü gibi farklı açılardan bireyler arası eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik adımların atıldığı anlaşılmaktadır.

Eğitimde fırsat eşitliği birçok araştırmacının ilgi alanına girmektedir (Bakunin, 1869; Burbules vd., 1982; Chand ve Karre, 2019). Fırsat eşitliği konusunu farklı açılardan ele alan çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin cinsiyet temelli bir anlayışla fırsat eşitliğini analiz eden çalışmalar bulunmaktadır (Akgül, 2019; Kurttaş, 2021). Ayrıca Bilgin ve Erbuğ (2021) eğitimde fırsat eşitliğini eleştirel bir bakış açısıyla incelemiştir. Işık ve Bahat (2021) ise eğitimde fırsat eşitliğini teknoloji bağlamında değerlendirmiştir. Fırsat eşitliğini COVID-19 bağlamında ele alarak daha güncel bir perspektiften konunun incelenmesi yoluna gidildiği de görülmektedir (Bingol Schrijer, 2020; Corlatean, 2020; Karademir, 2021).

Temelde fırsat eşitliği ne sadece ekonomik ne de sadece sosyal bir konu olarak değerlendirilebilir. Maruz kalınan eşitsizlikler eğitim ile fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarla konuya ilişkin farkındalık oluşturacaktır. Bu çalışma ile fırsat eşitliği kavramı eğitimde fırsat eşitliği bağlamında ele alınmış ayrıca teknolojik gelişmeler ve dijital eşitsizliklerin fırsat eşitliği açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma geçmişten günümüze toplumu ve eğitim sistemlerini derinden etkileyen bir olgu olan fırsat eşitliğinin incelenmesine dayanan bir derlemedir. Cronin vd.'ne (2008) göre bu derleme türünde, belirli bir konuya ilişkin literatürün toplanması, eleştirel biçimde değerlendirilmesi, özetler ve genel sonuçların sunulması amaçlanmaktadır. Kaynak seçimi genellikle seçici olsa da bu seçimin ölçütleri her zaman açıkça belirtilmez. Belirli bir alandaki çalışmaları bir araya getirip sentezlemek için kullanışlı olduğu bilinmektedir.

Çalışma iki aşamada yürütülmüştür. Birinci aşama eğitimde fırsat eşitliği kavramına yönelik ulusal ve uluslararası literatürün taramasına dayanmaktadır. Çalışmada özellikle dijitalleşme süreciyle birlikte artan teknolojik dönüşümler ve bu dönüşümlerin yol açtığı dijital eşitsizlikler bağlamında fırsat eşitliği kavramı yeniden ele alınmıştır. Literatür taramasının temel amacı, fırsat eşitsizliklerinin derinleştiği günümüzde, eğitimde fırsat eşitliğinin nasıl şekillendiğini farklı boyutlarıyla ortaya koymaktır. İkinci aşamada ise Web of Science (WoS) Core Collection'da fırsat eşitliği konusunda gerçekleştirilen çalışmaların analizinden oluşmaktadır. Bu analizde herhangi bir yıl sınırlaması yapılmamış ve fırsat eşitliği konusundaki çalışmalar SKH kapsamında değerlendirilmiştir. Literatür taraması araştırmaya temel oluştururken WoS'ta yapılan çalışmaların analizi literatürdeki bilgileri desteklemek ve konuya ilişkin anlayışı derinleştirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Fırsat Eşitliği Nedir?

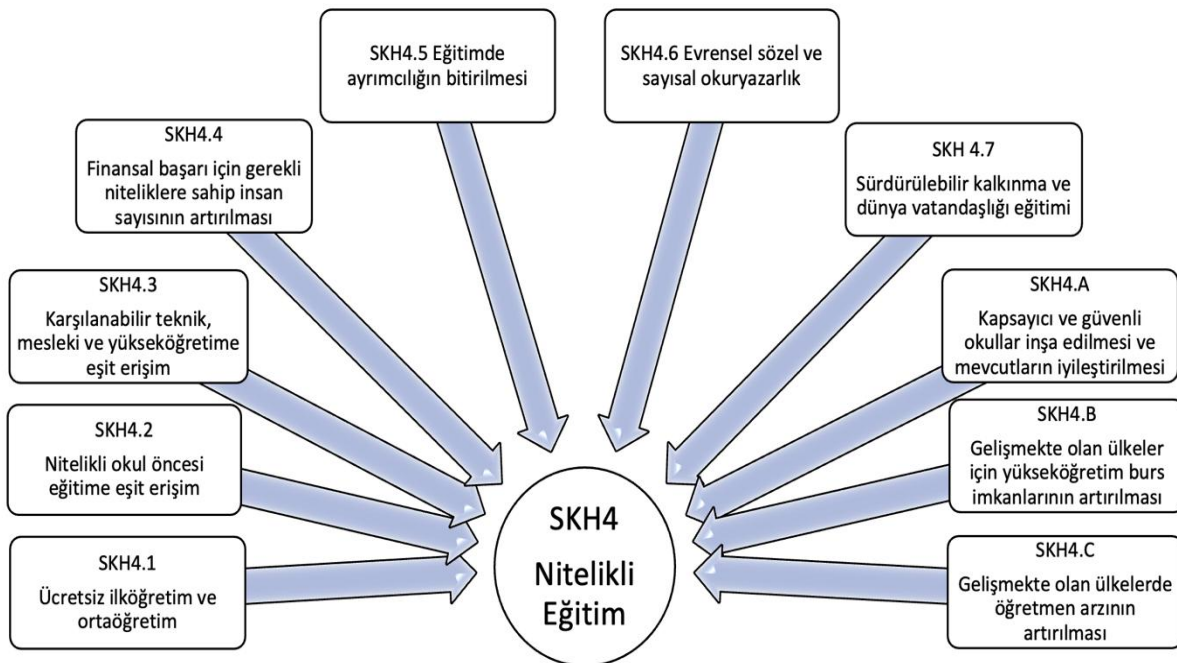
Fırsat eşitliği, küresel çerçevede çok fazla takdir edilse de kavramın anlamına dair fikir birliğinin olduğu söylenemez. Fırsat eşitliği kavramı her bireyde birbirinden farklı şekillerde idealize edilmektedir (Arneson, 2018). Fırsat eşitliği kavramı, James Coleman vd.'nin (1966) Equality of Educational Opportunity (Eğitimde Fırsat Eşitliği) isimli "Coleman Raporu"nda yer almıştır. Bu rapor eğitimde fırsat eşitliği konusyla ilgili çalışmalara temel oluşturması açısından önemli görülmektedir. Fırsat eşitliği kavramının ne olduğuna dair tartışmalar devam etmektedir. Geçmişte cinsiyet, etnik köken gibi konularla sınırlandırılırken günümüzde kavramın anlamındaki değişim yetenek odaklı bir anlayışla eşitsizlik ve ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasına evrilmiştir. Doğuştan sahip olunan avantaj veya dezavantajların da fırsat eşitliğini sağlamak üzere değerlendirmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Kavramın tanımlanmasına ilişkin bu geniş bakış açısı farklı fikirlerle sahip bireyler açısından tartışmalara uygun bir ortam oluşturmaktadır (Temkin, 2016). O halde kavramın nasıl ele alındığı kavramın nasıl anlamlar taşıdığına dair kapsamda da farklılıklara neden olmaktadır. Akgül (2019) de Temkin (2016) ile benzer bir görüş sahiptir, eğitimde fırsat eşitliği kavramını yalnızca eğitsel fırsatlara erişim ile ilgili bir konu olmadığı yönünde fikir beyan etmektedir. Akgül'e göre bireylerin yaşamlarını daha kutsal bir hale çevirecek değerlerin edinilmesi ve yaşam kalitesinin yükselmesine aracılık eden eğitim, bireylerin kendi istek ve yetenekleri doğrultusunda fırsatlardan yararlanmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bireyin varlığına ve biricikliğine yüklenen anlam eşit fırsatlara erişebilmesi açısından birçok düzenlemeyi beraberinde getirmektedir.

Bireylere nasıl fırsatlar tanınması gerektiği, bu fırsatların nasıl korunacağı bu kavramın içeriğine nelerin dahil edildiği ile ilişkilidir. Fırsat eşitliği üzerinde uzlaşıya varılamamasının nedenleri eğitimin toplumla olan ayrılmaz bağı ile ayrıcalık ve alışkanlık kavramlarına nasıl bir anlam yüklendiği ile ilgilidir (Tan, 1987). Eşitlik kavramı, farklı yerlerde ve zamanlarda farklı şekillerde kullanıldığı için diğer kavramlarla karıştırılmaktadır. Eşitliğin en sık karıştırıldığı kavramlardan biri de adalet kavramıdır. Eşitlik, ayrımcılık ve ayrımcılık yapmama ile ilgiliyken, adalet

daha çok bir yargı ve değer durumunu ifade etmektedir (Gül ve Yeşil, 2024). Kavramların derinlemesine analiz edilememesi ve tanımlanamaması durumu şimdi ve gelecekte kavramsal karışıklıkları beraberinde getirecektir. Bu karışıklıkların bir nedeni ise farklı toplumsal gerçekliklerin bir kavram, bir olay ya da bir duruma yükledikleri anlamlardaki farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Bu durumda fırsat eşitliği kavramı sosyolojik bir bakış açısıyla toplumların analiz edilmesiyle de ilişkilendirilebilir.

Temelde fırsat eşitliği kavramını hak temelli bir anlayış çerçevesinde açıklamak gerekmektedir. Uğurlu ve Deniz'e (2022) göre hukuki anlamda eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından hakkın yalnızca var olması değil aynı zamanda bu hakkın kullanılıyor olup olmadığı önemlidir. En temel anlamda fırsat eşitliği, herkesin ayırım gözetmeksizin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam gibi toplumsal alanlara eşit erişimiyle ilişkilidir (İnan ve Demir, 2018). Bir hakkın varlığı o hakkın bireyler açısından nasıl karşılık bulduğu ve uygulanabilirliği ile ilgilidir. Polat'a (2020) göre de uluslararası hukukta eğitimde fırsat eşitliğinin öneminden bahsedilmektedir. Okullar toplumsal anlamda eşitliğin sağlanması açısından değerli görülmektedir. Okulların işlevini yerine getirebilmesi noktasında okul yönetiminin önemli bir rol üstlendiği ifade edilmektedir. Eğitim sistemini oluşturan birçok bileşenden biri olan kurum yöneticisi var olan hakların uygulamaya konulması, kuralların işletilmesi açısından önemli bir konuma sahiptir. Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak birçok devlet vatandaşlarının haklarını korumak ve eşitsizliklerin ez aza indirgenebilmesi için politikalar uygulamaya koymaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerde de eğitim, devlet tarafından desteklense de gelir grupları arasındaki eşitsizlikler ve eğitimdeki kalite farkı düşük gelirli ailelerin çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Söz konusu eşitsizlikler ekonomik yapı ve kurumların düşük performansıyla da ilişkilidir (Kalkan, 2014). Aynı zamanda akla gelen önemli bir konu ise eğitim ile eşitliğin sağlandığı mı yoksa mevcut eşitsizlikleri yeniden üreten bir mekanizma mı olduğudur.

Bu açıdan özellikle kapsayıcı eğitim faaliyetlerinin merkezinde kimlerin yer aldığı önemli bir konu olarak ele alınabilir. Kapsayıcı eğitim ile ilgili çalışmalar geçmişte yalnızca özel gereksinimli bireyler açısından değerlendirilirken günümüzde bu eğitimin kapsamına farklı kültürlerden, farklı öğrenme biçimlerine sahip bireyler de dahil olmuştur. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusu da yine kapsayıcı eğitim bağlamında değerlendirilmektedir (Çelik, 2017). Mevcut toplumsal yapı içinde eşitsizliklerin yaşandığı farklı alanlar ve eşitsizliğe maruz kalan yeni yeni topluluklar olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşılabileceği gibi kapsayıcı eğitim, dezavantajlı durumdaki tüm çocuklara eşit eğitim hakkı sunmayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Aydın Güngör ve Pehlivan, 2021). Şekil 1'de BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) içinde yer alan SKH-4 "Nitelikli Eğitim" in alt hedefleri sunulmuştur (Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı, 2019).

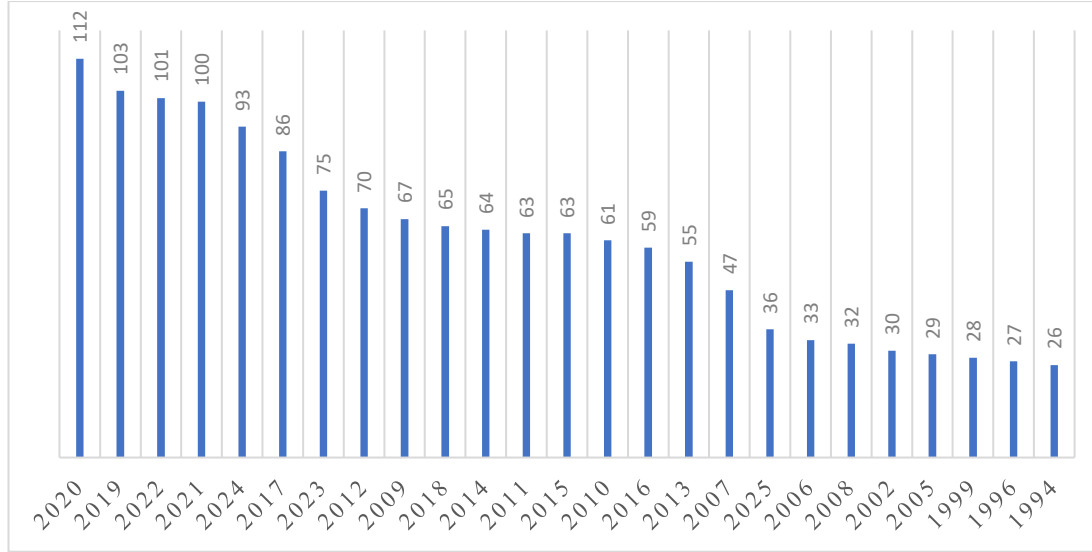
Şekil 1: Nitelikli Eğitim ile İlgili Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Şekil 1 incelendiğinde SKH4 kapsamında bu hedefe ulaştırıcı sekiz alt hedefe yer verilmiştir. Bu alt hedefler temelde nitelikli eğitimin oluşturulmasına katkı sunmaktadır. "Nitelikli Eğitim" hedefine ulaşmak üzere devletler, alt hedeflere uygun olacak şekilde eğitim sistemlerini ve eğitim programlarını yapılandırma yoluna gitmelidirler. Bu anlamda ilgili SKH'lar (SKH4.B, SKH4.1, SKH4.2, SKH4.3, SKH4.5 gibi) ile eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulması yolunda bazı temel adımlar atılmaktadır.

Eşitliğin sağlandığı bir eğitim, herkesin yüksek düzeyde başarı elde etmesiyle değil bu başarıyı elde etmek üzere kişiye sunulan fırsatlarla ilişkilendirilmektedir. Akademik başarıyı etkileyen çeşitli değişkenler (başarı, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gibi) eğitimde eşitlik için de temel kriterlerdendir (Tabak, 2019). Söz konusu değişkenlerin bireyler arasında eşitsizlikleri oluşturması önündeki engeller, BM'nin ortaya koymuş olduğu SKH'larla sağlanabilecektir.

Fırsat Eşitliğine İlişkin Çalışmaların Analizi

Çalışmanın bu bölümde uluslararası literatürde fırsat eşitliği konusunda gerçekleştiren çalışmaların incelenmesi ve Sustainable Development Goal (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri-SKH) açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu analiz ile Web of Science Core Collection veri tabanında 2 Temmuz 2025 tarihinde **“equal opportunity” (Topic)** anahtar kavramıyla gerçekleştirilen taramayla sınırlandırılmıştır. 2.604 çalışmadan 1.789'u article (makale) kategorisinde yer almıştır. Analizler 1.789 çalışmanın incelenmesine dayanmaktadır. İlgili çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 2'de sunulmuştur.

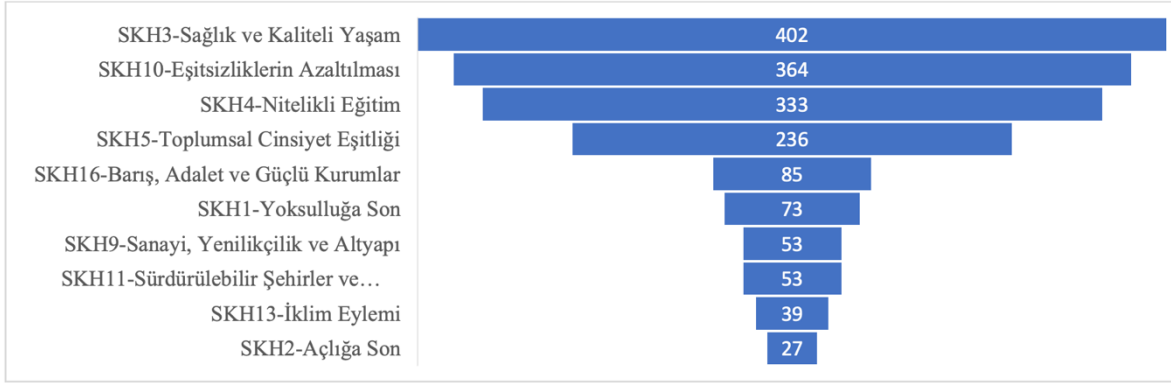

Şekil 2: SKH Açısından Fırsat Eşitliğine Dair Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

1994-2020 yılları arasında fırsat eşitliği konusunda gerçekleştirilen çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 2'de görülmektedir.

1994 yılından 2020 yılına kadar geçen periyotta çalışmaların yükselen bir seyre sahip olduğu görülmektedir. Bunun nedeni geçmişte fırsat eşitsizliğinin nedenleri daha kısıtlıyken günümüzde bu kapsam genişlemiştir. Fırsat eşitliği konusuna ilişkin toplumsal farkındalığın artmış olması, çeşitli hukuki düzenlemeler, küreselleşmenin etkisiyle eğitime erişim fırsatları artmış olmasına rağmen eşitsizliklerin çeşitlendiği de görülmektedir. Dünya genelinde ekonomik eşitsizlikler artmış ve artmaya devam etmektedir. Dünyadaki ekonomik krizler bu eşitsizlikleri pekiştirmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk azalmasına rağmen bireyler arası eşitsizliklerin yüksek olduğu bilinmektedir (OECD, 2018). Örneğin küresel bir kriz olan COVID-19 pandemisi eğitim alanında fırsat eşitliği konusunun farklı boyutlardan incelenmesine yönelik gereksinimi ortaya koymuştur. Aynı zamanda SKH'lar çalışmalardaki artışa kaynaklık etmiş olabilir. Uluslararası kurumların dünyada fırsat eşitliği konusuna göstermiş olduğu yoğun ilgi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmalar da Şekil 2'deki yükselişi açıklayabilir.

İlgili çalışmaların "Sustainable Development Goal (SDG)" kapsamında analiz edilmesi ile **BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden (Sustainable Development Goals)** hangi hedef (ler)e katkıda bulunduğu anlaşılabacaktır. "Equal opportunity" yani "fırsat eşitliği" konusunda gerçekleştirilen çalışmaların SKH'lara göre dağılımı Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3: SKH Açısından Fırsat Eşitliğine Dair Çalışmalar Sınıflandırılması

Fırsat eşitliği konusunda gerçekleştirilen çalışmaların SKH'lar ile yoğun düzeyde ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. SKH 3 "Sağlık ve Kaliteli Yaşam" ($f=402$), SKH 10 "Eşitsizliklerin Azaltılması" ($f=364$) ve SKH 4 "Nitelikli Eğitim" ($f=333$) olmak üzere ön planda yer alan ve incelenen akademik çalışmaların da odaklandığı üç boyutu oluşturmaktadır. Anlaşılabileceği üzere fırsat eşitliğini oluşturabilmek adına öncelikle bu boyutlar açısından değerlendirmeler gerçekleştirilmelidir. Bu boyutlar dışında SKH 5 "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği", SKH 16 "Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar", SKH 1 "Yoksulluğa Son", SKH 9 "Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı", "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar", SKH 13 "İklim Eylemi" ve SKH 2 "Açlığa Son" olmak üzere listelenmiştir. Bu durumda fırsat eşitsizliklerini azaltmak üzere gerçekleştirilmesi gereken çalışmalarda SKH'lar ile odaklanılması gereken boyutlara işaret edilmektedir. Fırsat eşitliğinin sağlanması geniş ve disiplinlerarası bir bakış açısıyla olaylara yaklaşmayı gerektirmektedir.

Eğitimde Teknolojik Gelişmeler Işığında Fırsat Eşitliği

Toplumların güçlerini farklı kaynaklardan elde ettikleri bilinmektedir (Altuntaş vd., 2020). Tarihsel süreçte bu güç kaynaklar done msel olarak değişiklik göstermiştir. Sanayi öncesi toplumlarda güç; fiziksel dayanıklılık, kuvvet ve doğrudan üretim becerileriyle ölçülürken, sanayi devrimi sonraki süreçte bu anlayış önemli ölçüde değişmiştir. Günümüzde bilgi, küresel düzeyde en değerli güç kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, ülkelerin gücünü belirleyen temel unsurlar arasında yerini almıştır. Bu bağlamda, bilim ve teknolojiye ilerleme kaydeden ülkeler, günümüz dünyasında "güçlü ülkeler" sınıfına dâhil edilmektedir.

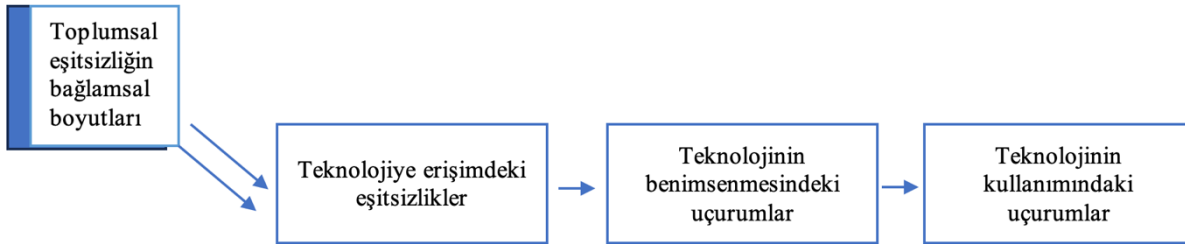
Teknolojinin hızlı gelişimi, bilgiye erişimi kolaylaştırmış; bu durum bireylerin bilgiye sadece ulaşmakla kalmayıp, aynı zamanda bilgi üzerine düşünmelerini ve doğru bilgiyi sorgulama süreçlerine yönelmelerini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede bireylerin niteliği; sahip oldukları bilgi, dijital okuryazarlık düzeyi ve teknolojik yeterlilikleriyle değerlendirilmeye başlanmıştır. Küreselleşmenin etkisi ve dijitalleşmenin eğitim alanına yansımalarıyla birlikte, eğitimde fırsat eşitliği ya da eşitsizliği kavramları da yeni bir boyut kazanmıştır (Kaysılı, 2023). Bireyler arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizlikler, sosyal hareketliliği azaltmakta; bireylerin statüler arası geçişlerini zorlaştırmakta ve toplumsal rekabeti artırmaktadır. Bunun yanı sıra, yoksulluğun artmasına da neden olmaktadır (Nerse, 2020). Ekonomik eşitsizlikler, bireylerin eğitsel araç, gereç ve materyallere erişimini de kısıtlamakta; bu durum özellikle dijital eğitim araçlarının kullanımında ciddi sınırlılıklara yol açmaktadır.

Böylece teknolojik olanaklara erişim, sadece bireyin yetenek ve ilgisiyle değil, aynı zamanda ekonomik gücüyle de doğrudan ilişkili hale gelmiştir. Sonuç olarak, bilgiye ve teknolojiye erişimin toplumsal güç ilişkilerini yeniden şekillendirdiği günümüzde, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için dijital uçurumun azaltılması ve teknolojik kaynaklara erişimdeki engellerin ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır.

Fırsat eşitliğinin sağlanması, eğitimde niteliğin artırılması ve öğrenme deneyiminin zenginleştirilmesi için teknolojinin eğitime entegrasyonu önemlidir (Genç Tetik ve Akın, 2023). Bu anlamda eğitime entegre edilmiş teknoloji bir ayrıcalık değil aksine eğitim sistemi içinde yer alan bireyler için vazgeçilemez bir unsurdur. Geçmişte fırsat eşitliği konusu değerlendirilirken dikkate alınan değişkenler yerini teknoloji ve teknolojiden yararlanmaya aktarmıştır. Her ne kadar teknolojik araç gereçlerin varlığı, internetin yaygınlaşması bireylerin mekândan ve zamandan bağımsız eğitim alma hakkına ulaşmasına imkân sağlasa da bu fırsatlara erişemeyen bireyler için de eşitsizliklerin hala var olduğu bilinmektedir. Bilhassa COVID-19 pandemisi, eğitimde fırsat eşitliği/eşitsizliği konusunu teknolojik imkanlarla ilişkili hale getirmiştir (Genç Tetik ve Akın, 2023). Bilgisayar teknolojilerinden yararlanma düzeyi artsa da toplum içinde bu fırsatlardan yararlanma durumunun her birey için aynı olmadığının bilinmesi gerekmektedir. Bilgisayar teknolojilerine erişim noktasında zorluk yaşayan öğrenciler açısından olumsuzlukların var olduğu söylenebilir (Morse, 2004).

Eğitimci perspektifinden teknoloji kullanımı eğitsel kaynaklara erişim ve bu kaynakları kullanım açısından önemli görülmektedir. Teknolojideki gelişmeler, öğretim yöntemlerinde ve öğrenme sürecinde köklü değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır (Eden vd., 2024). Anlaşılabileceği gibi bu boyutta eğitimcinin teknoloji kullanma yeterliliklerinin de değerlendirilmesi gerektiği tartışılması gereken konulardan biridir. Teknolojik olanakların yeterli olup olmadığı ya da varlığı/yokluğuna ilişkin tartışmanın ötesinde öğretmen ve öğrencilerin teknoloji kullanım yeterliliklerine ilişkin düzey, eğitsel fırsatlardan yararlanma noktasında değerlendirilmelidir. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Birliği (International Society for Technology in Education- ISTE) öğrenciler, eğitimciler, eğitim liderleri ve eğitim koçları için belirlemiş oldukları standartlar ile teknolojiyi kullanma ve yüksek kalitede öğrenme için rehberlik etmektedir (ISTE, 2012). Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere birçok ülkede tarafından takip edilen bu standartlar ile sürdürülebilir eğitime odaklanıldığı ifade edilmektedir.

Eğitim ile çocukların okulda ne ölçüde geliştiği kaç sene boyunca okula devam ettikleriyle değil aldıkları derslerin kalitesiyle ölçülmelidir. Bu açıdan Türkiye özelinde eğitimde kaliteyi sadece derse katılım durumuyla değil öğrencilere verilen eğitimin kalitesi ile belirlemek daha doğru olacaktır (Ferreira ve Gignoux, 2010). Bu boyutuyla da kaliteli eğitime erişime erişim ve eğitsel fırsatlardan eşit yararlanma durumu bireylerin aldıkları eğitimin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir. Eğitimde kalitenin belirlenmesinde öğretmen sayısı ve kalitesi, eğitim kurumlarının fiziksel ve teknolojik alt yapısı ve eğitim programlarının niteliği konuları gündeme gelmektedir. Eğitimde eşitliklerin ortadan kalktığı zemini oluşturmak için bu boyutların göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir. Bir başka açıdan Bilgi ve İletişim Teknolojileri'ndeki (BİT) gelişmeler birçok alanda bireylerin hayatını kolaylaştırmış ve bireylerin gelişimlerine katkıda bulunmuştur. BİT'deki gelişmeler yalnızca olumlu bir perspektiften değerlendirilmemeli aksine bu gelişmelerden kimin ne düzeyde yararlandığı göz önünde bulundurulmalıdır (Bolat, 2024). Teknolojinin gelişmesinin beraberinde yeni eşitsizlikleri ürettiği de göz ardı edilmemesi gereken bir gerçekliktir. Şekil 4'te toplumsal eşitsizliğin boyutları sunulmuştur.

Şekil 4: Toplumsal Eşitsizliğin Bağlamsal Boyutları

Kaynak: Heeks, R. (2022). Digital inequality beyond the digital divide: conceptualizing adverse digital incorporation in the global South. *Information Technology for Development*, 28(4), p.689.

Heeks'in (2022) belirtmiş olduğu üzere teknolojik eşitsizlikler toplumsal eşitsizliklere önemli bir zemin oluşturmaktadır. Başta teknolojiye erişim sonrasında teknolojinin benimsenmesi ve nihayetinde bu teknolojilerin kullanıma ilişkin uçurumlar gün geçtikçe artmaktadır. Her ne kadar toplum içinde teknolojiye erişebilen ve bu teknolojilerden etkin yararlanabilen bireylerin var olsa da teknolojiye erişimdeki olumsuzluklar teknolojik uçurumların doğmasına ve yeni fırsat eşitsizliklerini gündeme getirmiştir. Heeks'in teknoloji temelinde oluşturmuş olduğu bu bağlamsal yapı, erişim güçlüğü yaşanan birçok alanda karşımıza çıkarak farklı alanlarda eşitsizliklerin var olmasına neden olabilir.

Son yıllarda birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da kullanımı gittikçe yaygınlaşan yapay zekâ teknolojileri teknolojik gelişmelerden kaynaklanan yeni bir fırsat eşitsizliği alanı oluşturmaktadır. Temel teknolojik araç ve gereçlere erişimde nasıl ki eşitlikten söz edilemiyorsa benzer durum yapay zekâ teknolojileri için de geçerli olmaktadır. Yapay zekâ ile desteklenmiş okulların coğrafya ve ekonomik koşullar fark etmeksizin nitelikli eğitime erişim için fırsatlar oluşturduğu söylene de (Akbaba-Altun, 2024) yapay zekâyâ erişim konusundaki fırsat eşitsizlikleri ile eşitsizlikleri derinleştiği (Yolcu, 2024) görüşü de mevcuttur. Bu eşitsizliklerin giderebilmesi dezavantajlı çocuklar ve toplumların yapay zekadan eşit yararlanmaları ve eşit erişimleri ile mümkün olabilir. Eğitimde yapay zekanın kullanımı ve sonuçlarının değerlendirilerek ortaya çıkabilecek eşitsizliklere müdahale etme yoluna gidilebilir.

Dijital Eşitsizlikler Bağlamında Fırsat Eşitsizlikleri

Dijitalleşmenin kaynaklık ettiği eşitsizliklere literatürde “dijital uçurum” (digital divide) adı verilmektedir. Söz konusu dijital uçurum, toplumdaki bireyler arasındaki eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Dijital yetersizlikler yalnızca dijital bir kaynağa erişim özelinde değil kamusal-toplumsal alanda bireylerin varlığını sürdürmesi noktasında incelenmelidir (Çağırkan, 2024). Dijital uçurum genellikle yeni bilgi teknolojilerine erişimi olanlarla olmayanlar arasındaki farkı ifade eder. Bu teknolojiler çoğunlukla bilgisayarlar ve bunların ağırları olsa da

bazı kullanıcılar tarafından bu terim kapsamında mobil telefonlar ve dijital televizyon gibi diğer dijital ekipmanlar da yer almaktadır (van Dijk, 2006). Dijital eşitsizliklerin kapsamının bilindiğinden de derin olduğu anlaşılmaktadır.

Dijital uçurum ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Hem BİT hem de internet kullanımıyla ilgili gelişmeler bu kapsamda değerlendirilmektedir (OECD, 2001). Dünya genelinde dijital eğitim için fırsatların artmış olması kırsalda yaşayanlar için negatif yansımaları ortadan kaldırmamaktadır (Nerse, 2020). Bu konunun bir başka boyutu ise dijital etkinlik ve faaliyetlerin sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlardan bağımsız açıklanamayacağıdır (Robinson vd., 2015; Tikly ve Barrett, 2011). O halde dijital bölünme ve beraberinde dijital eşitsizlikler yalnızca ekonomik gerekçelerle sınırlandırılmayacak kadar büyük bir kapsama sahiptir. Dijital bölünme, BİT'e ilişkin imkanların bireyler arasında farklılıklar göstermesiyle ilişkilidir. Makro perspektiften ülkelerin mikro perspektiften ise bireylerin karşılaşmış oldukları teknik altyapı ve donanım yetersizliği, BİT kullanımına yönelik bilgi ve becerinin yetersizliği nedeniyle dijital fırsatlardan yararlanalar ile yararlanmayanlar arasındaki uçurumu artmaktadır. Bu durum dijital eşitsizlik kavramıyla açıklanmaktadır (Kalaycı, 2013).

Başlangıçta internetin eşitsizlikleri azaltacağı düşünülse de zamanla bu eşitsizliklerin çevrim içi ortamlarda yeniden üretildiği görülmüştür. Ancak, çevrim içi etkinlikler aracılığıyla sosyal sermayeyi artırmak gibi dijital uçurumu azaltmaya yönelik fırsatlar hâlâ mevcuttur (Pearce ve Rice, 2017). Dijital uçurum konusunda gerçekleştirilen çalışmalar önceleri fiziksel imkanlara ulaşım boyutunda değerlendirilmektedir. 2002 yılından bu yana konunun hem teknik hem de sosyal, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu durum “erişim” kavramına yüklenen anlamın genişlemesine yol açmıştır (van Dijk, 2006).

Coğrafik olarak değerlendirildiğinde, kentte veya kırdaki yaşıyor olma durumu da dijital eşitsizliklerin var olmasına ve bu eşitsizliklerin büyümesine bir neden olarak gösterilebilir. Kentte yaşayanlar için de dijital sermaye yetersizliği kavramından bahsetmek mümkündür (Tayanç, 2021). “Dijital sermaye, dijital yeterliliklerin (bilgi, iletişim, güvenlik, içerik üretimi ve problem çözme) ve dijital teknolojilerin birikimi olarak ifade edilirken dijital sermaye yetersizliği bu yeterlilik ve teknolojilerden yoksunluk” olarak tanımlanabilir (Ragnedda, 2018, s.2367). Bu yoksunluğun sonucu fırsat eşitsizliklerinin oluşmasıyla bağlantılıdır. Sonuç olarak kent-kır ayrımı yapılmaksızın toplumsal ve dijital eşitsizliklerin büyüdüğü ve büyüme devam ettiği de söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında fırsat eşitliği kavramı eğitim ekseninde ve farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Küreselleşmeyle birlikte bireylerin ve toplumların bakış açılarında farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu durum eğitim ve toplumun yeniden inşasını gerektirmektedir (Aktay, 2002). Bu yeniden inşa süreci hem bir adaptasyon hem de fırsat eşitliğinin oluşması için uygun zemini oluşturmak açısından önemlidir. Durkheim’a göre bireyin toplumsallaşarak bireyselliğinden ve bencilliğinden uzaklaşmaktadır (Karip, 2007). Bilinçli/kasıtlı toplumsallaştırma işlevine sahip olan eğitim toplumsal yapıya bireyleri adapte etme görevini üstlenmektedir. Bu açıdan eğitimin, kesintisiz bir şekilde yürütülebilmesi adına çeşitli önlemler alınması ve politikalar geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca eğitim yalnızca bir toplumsallaştırma aracı değildir. Aynı zamanda bireyler arası eşitsizliklerin ortadan kalkması, sınıfsal ayrım ve farklılıkların giderilmesinde ve bireyin sınıf atlamasında (alt sınıftan-üst sınıfa geçiş) belirleyici olmaktadır. Bu anlamda eğitim fırsat eşitliğini sağlamak ve sosyal hareketlilik için belirleyicidir.

Fırsat eşitliği konusunun SKH’lar ile büyük ölçüde ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. SKH 4 “nitelikli eğitim” ve bu hedefle ilgili alt hedefler sürdürülebilir kalkınma ve fırsat eşitliğini sağlamaya yöneliktir (bkz. Şekil 1). Aynı zamanda WoS’ta yapılan analizden de anlaşılabileceği gibi fırsat eşitliği konusundaki çalışmalar büyük ölçüde SKH’larla bağlantılıdır (bkz. Şekil 3). Çalışmaların yıllara göre dağılımından da görüldüğü üzere fırsat eşitliği konusunu çeşitli boyutlarıyla inceleyen çalışmalarda artış dikkat çekmektedir. Bu durum hak temelli ve özgürlükçü bir yaklaşımla fırsat eşitliğinin kapsayıcılığı sağlama ve tüm bireylerin toplumsal hayata adil katılımını destekleme açısından kritik rol oynadığına dair fikir vermektedir.

Geçmişten günümüze fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik çeşitli politikalar ortaya konulsa da eşitsizliklerin ortadan kalktığı söylenemez. Hukuki metinlerde güvence altına alınmaya çalışılan eşitliğin bireylerin talepleri doğrultusunda şekillendiği de bilinmektedir. Hukuki kurallar tam anlamıyla uygulandığı takdirde hukukun koruduğu haklar ve bireylerden bahsedilebilir. Literatürde de görüldüğü üzere eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hem ulusal hem de uluslararası metin ve belgelerde önemli bir yer teşkil etmektedir. Kalkınmanın temelinde nitelikli eğitim ve bu eğitime erişim sağlayan bireyler yer almaktadır. Buna rağmen çeşitli toplumsal, ekonomik olaylar yeni eşitsizlikleri gündeme getirmektedir.

Ayrıca eğitimin farklı kademelerinde gerçekleştirilen çeşitli uygulamalar ile fırsat eşitliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Örneğin yükseköğretim kurumlarının yaygınlaştırılması ve bu kurumlarda eğitim alan bireylerin sayısının artırılmasına yönelik politikalar, eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulmasına yönelik uygulamaların

başarısıyla ilişkilidir (Ateş, 2024). Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik politikalar, parasız ve zorunlu eğitimin sağlanması fırsat eşitliğinin oluşturulmasına yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir (Güngör Akçay ve Güngör, 2023; İnan ve Demir, 2018; Şensoy, 2022; Tabak, 2019).

Bilgi ve teknolojinin ön planda olduğu bu çağda hem ulusal hem de uluslararası belgelerde eğitim tüm bireyler için temel bir hak olarak tanımlansa da bireyler arası eşitsizlikler her geçen gün artmaktadır (Yalaza vd., 2023). Çünkü teknolojik imkanlara erişim herkes öğrenci için mümkün olamayabilir. PISA verilerine göre, adil bir eğitim sistemi öğrencilerin başarılarını sosyo-ekonomik durum, göçmenlik geçmişi ve cinsiyet gibi kontrol edilemeyen bireysel koşullardan bağımsız hale getirmelidir. Ancak mevcut veriler, bu tür faktörlerin öğrenci performansında hâlâ belirleyici olduğunu ve eğitimde fırsat eşitliğini zayıflattığını göstermektedir. Bu koşullar, sadece başarıyı değil, öğrencilerin motivasyon ve hedeflerini de etkilemektedir (OECD, 2023). Bu açıdan eşit fırsatlara erişim sadece başarının elde edilmesi açısından değerlendirilmemeli aksine bireylerin iyi oluş haline katkısı açısından ele alınmalıdır. Bilindiği üzere eğitimin bireylerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor beceriler açısından gelişmesine katkı sağlayarak herkes için eşit bir koşullar oluşturması beklenmektedir.

Günümüzde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için çocuklar ve gençlerin sahip oldukları özellikler ilgi, istek ve ihtiyaçların göz önünde bulundurulması öncelik haline getirilmelidir. Aynı zamanda uzaktan eğitimde fırsat eşitliği için sahip olunması gereken beceriler dikkatle değerlendirilmelidir. Bu anlamda eğitimin bireyselleştirilmesi bireysel beklenti ihtiyaç ve yeterliliklerle uyumlu bir eğitim anlamına gelmekte, bu eğitim eşit fırsatlar olarak değerlendirilmelidir. Özellikle uzaktan eğitim, Z kuşağının ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmeli ve öğrencilerin 21. yüzyıl becerileriyle donatılmasını sağlayacak nitelikte yapılandırılmalıdır. Bu beceriler; öz disiplin, motivasyon, zaman yönetimi, teknoloji kullanımı ve eleştirel düşünme gibi sıralanabilir (Düzgün ve Sulak, 2020). Eğitimin bireyselleştirilmesi ve özelleştirilmesinin yanında herkesin ihtiyaç duyabileceği genel beceriler ve yetkinliklerle zenginleştirilmesi ve desteklenmesi gerektiği söylenebilir. Eğitim programları hem her birey için özgülendirilebilecek şekilde esnek hem de herkesin bilgiye eşit erişime imkân sağlayacak şekilde kapsamlı olarak düzenlenmelidir.

Eğitime ara verilmeksizin devam edilmesi için, yüz yüze eğitime alternatif bir çözüm olarak değerlendirilen acil uzaktan eğitim dün, bugün ve yarın da uygulanmaya devam edecektir (Keskin ve Özer Kaya, 2020). Uzaktan eğitimin mekândan bağımsız oluşu ve herkes tarafından ulaşılabilirliğinin sağlanması durumunda çok sayıda faydasının olduğu da bilinmektedir. Bu açıdan ülkelerin eğitime yaptıkları yatırımları artırması tüm insanlık için faydalı olacaktır. Bu durum COVID-19 pandemisinde devamında eğitim sistemine entegre edilen uzaktan eğitim BİT alanında gelişmiş ülkeleri avantajlı konuma getirmiştir.

Bireylerin sahip oldukları biyolojik ve kültürel farklılıklar, kaynaklara eşit erişim noktasında engeller oluşturmaktadır. Bunun önemli nedenlerinden biri geleneksel toplumsal yapıya bağlı olarak toplumun değerleri ve inançlarıyla bu eşitsizliklerin beslendiği ve sürdürüldüğü yönündedir (Kurttaş, 2021). Günümüz modern toplumlarında ise eşitsizliklerin daha çok sorgulandığı, özgürlüğe daha fazla önem verildiği ve sosyal politikalarla da eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik bir gayretin bulunduğu ifade edilebilir. Unutulmaması gerekir ki eğitim sistemi, düşük gelirli bireylere kaliteli eğitim fırsatları sunarak servet eşitsizliğini azaltabilir. Ancak, kaliteli eğitime erişim zenginliğe bağlı kaldıkça, bu sistem eşitsizliği sürdürebilir (Francis ve Weller, 2022). Eğitimde fırsat eşitliği konusunda çok sayıda çalışma bulunsun da eğitimde fırsat eşitsizliklerinin var olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle gelecekte araştırmacıların eğitimde fırsat eşitsizliklerini gidermeye yönelik önlemleri derinlemesine incelemesinin faydalı olduğu söylenebilir. Bu çalışma literatür taraması ve WoS’da gerçekleştirilen tarama kapsamında elde edilen bilgilerin SKH’lar kapsamında sunumuyla sınırlandırılmıştır. Gelecekte fırsat eşitsizliklerinin neden meydana geldiğini ortaya koyabilecek ve konuyu derinlemesine analiz edebilecek çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir;

- ✓ Ülkelerin eğitim politikalarının odağına eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik uygulamaları yerleştirmesi (örn. ücretsiz internet erişimi, tablet/bilgisayar temini),
- ✓ Ulusal ve uluslararası eğitim politikalarında uzlaşıya varılması ve hak temelli anlayışla hareket edilmesi (örn. program geliştiricilerin ulusal ve uluslararası örgütlerin çalışmalarında aktif rol alması),
- ✓ Okul öncesinden yükseköğretime tüm bireylerin eşit fırsatlara erişebilmesine yönelik sosyal yardım ve desteklerin artırılması sağlanmalı. Bu sayede her eğitim kademesinde bireylerin eğitim alma hakkına erişiminin sağlanması,
- ✓ Eğitime yönelik teknolojik yatırımların tüm bireylerin hizmetine sunulması sağlanmalıdır.

- ✓ Eğitimciler, politika yapıcılar ve eğitim sürecinin tüm paydaşlarının fırsat eşitliğini oluşturmak üzere dezavantajlı tüm grupların istek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak eğitim sistemlerini yapılandırma yoluna gitmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaba-Altun, S. (2024). Yapay zekaya dayalı geleceğin okullarına dönüşüm: avantajları ve dezavantajları. *Okul Yönetimi Dergisi*, 4(2), 135-137.
- Akgül, E. A. (2019). Eğitimde fırsat eşitliği- cinsiyet ayrımı faktörü üzerine bir araştırma. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 3(1), 127-142.
- Aktay, Y. (2002). Eğitimde küresel imkânlar küreselleşen dünyada eğitimde fırsat eşitliği ve özgürleşim fırsatları üzerine. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(1), 7-22.
- Aldemir, U., Caner, S., Akın, P., & Kaplan, A. (2024). Eğitimde öğrenci merkezli öğrenme modelleri. *International QMX Journal*, 3(3), 1280-1285. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10899512>
- Altuntaş, E. Y., Başaran, M., Özeke, B., & Yılmaz, H. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejilerine ve öğrenme deneyimlerine ilişkin algı düzeyleri. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 8-23.
- Ardakoç, İ. (2020). Eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasında okul liderlerinin rolü. *Alanyazın*, 1(1), 47-57. <http://dx.doi.org/10.22596/cresjournal.0101.47.58>
- Arneson, R. (2018). Four conceptions of equal opportunity. *The Economic Journal*, 128(612), F152-F173. <https://doi.org/10.1111/ecoj.12531>
- Aslanargun, E. (2022) Eğitimde fırsat eşitsizliğinin fırsat eşitsizliğinin nedeni olarak okul/ öğretmen etkisizliği ve aile katılımı. *Alanyazın*, [Özel sayı], 63-71.
- Ateş, H (2024). Türkiye’de yükseköğretim finansmanının kaynağı ve bu kaynağın yönetiminde süreklilik nasıl sağlanabilir. *Turkish Studies-Economy*, 19(1), 97-124. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.71455>
- Aydın Güngör, T., & Pehlivan, O. (2021). Kapsayıcı eğitimin Türk eğitim sistemindeki yeri ve önemi. *Studies in Educational Research and Development*, 5(1), 48-71.
- Bakunin, M. (1869). *Equal opportunity in education*. The Anarchist Library.
- Bilgin, R., & Erbuğ, E. (2021). Eğitimde fırsat eşitsizliği üzerine eleştirel bir değerlendirme. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 4(2), 231-239.
- Bingol-Schrijer, B. (2020). COVID-19 salgını süresince eğitim hakkı, fırsat eşitliği ve sınavlara ilişkin temel problemler. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(2), 837-884. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.2.0019>
- Bolat, A. G. (2024). Teknoloji ile beraber ortaya çıkan dijital fırsat eşitsizliği: sorunlar ve çözüm önerileri. *Yeni Medyanın Ekonomi Politikası* (ss. 25-35). Eğitim Yayınevi.
- Burbules, N. C., Lord, B. T., & Sherman, A. L. (1982). Equity, equal opportunity, and education. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 4(2), 169-187. <https://doi.org/10.3102/01623737004002169>
- Çağırkan, B. (2024). Dijital çağda göçmenlerin sosyal uyum süreci: yeni medyanın gücü ve eşitsizliklerin derinleşmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(04), 450-464. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1565072>
- Çelik, R. (2017). Adalet, kapsayıcılık ve eğitimde hakkaniyetli fırsat eşitliği, *Fe Dergi*, 9(2), 17-29. https://doi.org/10.1501/Fe0001_00000000185
- Chand, D., & Karre, S. (2019). Equal opportunity in education: a perspective from below. *Contemporary Voice of Dalit*, 11(1), 55-61. <https://doi.org/10.1177/2455328X18821452>
- Coleman, J. S., Campbell, E. Q., Hobson, C. J., McPartland, J., Mood, A. M., Weinfeld, F. D., & York, R. L. (1966). *Equality of educational opportunity* (OE-38001). U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education.
- Corlatean, T. (2020, June). Risks, discrimination and opportunities for education during the times of COVID-19 pandemic. In *Proceedings of the 17th Research Association for Interdisciplinary Studies Conference* (pp. 37-46).

- Cronin, P., Ryan, F., & Coughlan, M. (2008). Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British journal of nursing*, 17(1), 38-43. <https://doi.org/10.12968/bjon.2008.17.1.28059>
- Düzgün, S., & Sulak, S. E. (2020). Öğretmen adaylarının covid-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 619-633. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787874>
- Eden, C. A., Chisom, O. N., & Adeniyi, I. S. (2024). Harnessing technology integration in education: strategies for enhancing learning outcomes and equity. *World Journal of Advanced Engineering Technology and Sciences*, 11(2), 001-008. <https://doi.org/10.30574/wjaets.2024.11.2.0071>
- Ferreira, F. H., & Gignoux, J. (2010). Eğitimde fırsat eşitsizliği: Türkiye örneği. *TC Cumhuriyeti DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı. Çalışma Raporu*, 4. <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/006.pdf>
- Francis, D. V., & Weller, C. E. (2022). Economic inequality, the digital divide, and remote learning during COVID-19. *The Review of Black political economy*, 49(1), 41–60. <https://doi.org/10.1177/00346446211017797>
- Genç Tetik, E., & Akın, Z. (2023). Kamu politikası bağlamında dijital eğitim sunumu ve fırsat eşitliği: ülke karşılaştırmaları. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 23-40. <https://doi.org/10.48066/kusob.1200594>
- Gül, Y. E., & Yesil, R. (2024). The development and initial tests for the psychometric properties of the equal opportunity in education scale. *Problems of Education in the 21st Century*, 82(3), 353-370. <https://doi.org/10.33225/pec/24.82.353>
- Güngör Akçay, A., & Güngör, A. (2023). PISA 2018 sonuçları bağlamında Türkiye'deki eğitimde fırsat eşitliğinin bölgeler temelinde analizi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 176-194.
- Heeks, R. (2022). Digital inequality beyond the digital divide: conceptualizing adverse digital incorporation in the global South. *Information Technology for Development*, 28(4), 688-704. <https://doi.org/10.1080/02681102.2022.2068492>
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 29-42.
- İnan, M., & Demir, M. (2018). Eğitimde fırsat eşitliği ve kamu politikaları: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 337-359.
- International Society for Technology in Education [ISTE]. (2012). *National educational technology standards*. <https://iste.org/standards>
- Işık, M., & Bahat, İ. (2021). COVID 19: eğitimde yeni arayışlar. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 82-89. <https://doi.org/10.32329/uad.797635>
- Kalaycı, C. (2013). Dijital bölünme, dijital yoksulluk ve uluslararası ticaret. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3), 145-162.
- Kalkan, B. (2014). Eğitim kuponu: eğitimde fırsat eşitliği için bir öneri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (76), 63-99.
- Karademir, F. (2021). COVID-19 pandemisi nedeniyle hayata geçirilen uzaktan eğitim uygulamalarının çokkültürlülük, fırsat eşitliği ve sosyal adalet kavramları bağlamında ele alınması. *EJERCongress 2021*, 59.
- Kaysılı, A. (2023). Eğitimde dijitalleşme olgusunun fırsat eşitliği bağlamında değerlendirilmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF) Dergisi*, 5(3), 1421-1437. <https://doi.org/10.38151/akef.2023.118>
- Kesbiç, K. (2021). *ARISE eğitimde eşitsizliğin azaltılması projesi: Türkiye ulusal raporu*. Eğitim Reformu Girişimi. <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-gozlemevi/arastirma/egitimde-esitsizligin-azaltilmasi-projesi-arise/>
- Keskin, M., & Özer Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Kurtdaş, E. M. (2021). Eğitimde cinsiyet temelli fırsat eşitsizliği. *Sosyolojik Düşün*, 6(2), 112-144. <https://doi.org/10.37991/sosdus.1020228>
- Milli Eğitim Temel Kanunu [METK]. (1973) *Resmî Gazete 14574* (24 Haziran 1973), Kanun No. 1739. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

- Morse, T. E. (2004). Ensuring equality of educational opportunity in the digital age. *Education and Urban Society*, 36(3), 266-279. <https://doi.org/10.1177/0013124504264103>
- Nerse, S. (2020). Dijital eğitimde eşitsizlikler: Kırsal-kentsel ayrımlar ve sosyoekonomik farklılaşmalar. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 413-444. <http://dx.doi.org/10.12658/M0548>
- OECD (2001). *Understanding the digital divide*. OECD Digital Economy Papers, No. 49, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/236405667766>
- OECD (2018). *A broken social elevator? how to promote social mobility*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264301085-en>
- OECD (2023). *PISA 2022 results (volume I): the state of learning and equity in education*. PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
- Pearce, K. E., & Rice, R. E. (2017). Somewhat separate and unequal: digital divides, social networking sites, and capital-enhancing activities. *Social Media + Society*, 3(2), 1–16. <https://doi.org/10.1177/2056305117716272>
- Polat, M. (2020). Türkiye’deki araştırmalar bağlamında kapsayıcı eğitim ve okul yönetimi. *Research in Education and Social Sciences*, 323-335.
- Ragnedda, M. (2018) Conceptualizing digital capital. *Telematics and Informatics*, 35(8), 2366–2375. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.10.006>
- Robinson, L., Cotten, S. R., Ono, H., Quan-Haase, A., Mesch, G., Chen, W., ... & Stern, M. J. (2015). Digital inequalities and why they matter. *Information, Communication & Society*, 18(5), 569-582. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1012532>
- Savaş, F., Kurdoğlu, A., & Başduvar, L. (2024). Türk eğitim sisteminde fırsat ve imkân eşitliği. *Anadolu Sosyal ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 34-44. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14991203>
- Selma, G., Emine, D., Müge, T., Sercan, P., Burcu, G., & Hatice, K. B. (2024). Equal opportunity in education. *Educational Research and Reviews*, 19(12), 168-171. <https://doi.org/10.5897/ERR2024.4432>
- Şensoy, Ç. P. (2022). Anayasa ve uluslararası sözleşmelerde eğitim hakkı: insan hakları ve fırsat eşitliği bağlamında bir inceleme, *Alanyazın, [Özel sayı/Special issue]*, 23-47.
- Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı (2019). *Sürdürülebilir kalkınma hedefleri: açıklamalı alt hedefler kılavuzu*. Küresel Amaçlar. <https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/SKH-AciklamaliAltHedeflerKilavuzu.pdf>
- Tabak, H. (2019). Türk eğitim sisteminde eğitimde fırsat eşitliğine kuramsal bakış: roller ve sorumluluklar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(2), 370-393.
- Tan, M. (1987). Eğitsel fırsat eşitliği: (sosyolojik bir kavram olarak gelişimi). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 20(1), 245-259. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001058
- Tayanç, M. (2021). Çağın gerisinde yaşayanlar: göç, kent ve dijital eşitsizlik. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 133-154.
- Temkin, L. S. (2016). The many faces of equal opportunity. *Theory and Research in Education*, 14(3), 255-276. <https://doi.org/10.1177/1477878516680410>
- Tikly, L., & Barrett, A. M. (2011). Social justice, capabilities and the quality of education in low income countries. *International Journal of Educational Development*, 31(1), 3-14. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2010.06.001>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *T.C. Resmî Gazete*, 2709 sayılı Anayasa, Madde 42. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Uğurlu, C., & Deniz, O. (2022). Uluslararası öğrenciler için uzaktan eğitimin sürdürülebilirliği ve fırsat eşitliği: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi örneği. *Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 116-134.
- UNICEF Türkiye Milli Komitesi (t.y.). *Eğitim*. <https://www.unicefturk.org/yazi/egitim-calismalarimiz-dunyadan>
- United Nations (2023). *The sustainable development goals report 2023: special edition*. United Nations. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>
- van Dijk, J. A. G. M. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221-235. <http://dx.doi.org/10.1016/j.poetic.2006.05.004>

- Yalaza, M. E., Dertli, S. O., Satı, S., Dertli, A. R., & Yılmaz, A. (2023). Eğitim yöneticilerinin eğitimde fırsat eşitliği konusundaki rolleri. *International Journal of Social Sciences*, 29, 303-317. <https://doi.org/10.52096/usbd.8.33.20>
- Yaşar, M. R. (2016). Yoksulluk, akademik başarı ve kültürel sermaye ilişkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 202-237.
- Yolcu, H. (2024). Yapay genel zekâ çağında öğretmen rolünün yeniden tanımlanması: öngörüler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 155-167. <https://doi.org/10.51948/auad.1383166>